

О. В. Бессараб, І. В. Постолова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Специфіка розвитку американської літератури другої половини ХХ століття (1940–1990)

Бессараб О. В., Постолова І. В. Специфіка розвитку американської літератури кінця ХХ століття. В даній статті було досліджено специфіку літературного процесу американської літератури другої половини ХХ століття. В результаті чого було визначено цілий ряд особливостей, що значною мірою вплинули на розвиток даної літератури: впровадження нових філософських концепцій, «стик» культурних і інтелектуальних цінностей, багатокольоровість, криза образу автора, стрімкий розвиток постмодерністської літератури. Встановлено, що паралельно із суто американською розвивалася й американо-єврейська література.

Ключові слова: *американо-єврейська література, криза образу автора, постмодернізм, «стик» культур, пост структуралізм.*

Бессараб А. В., Постолова И. В. Специфика развития американской литературы конца ХХ века. В данной статье была исследована специфика литературного процесса американской литературы второй половины ХХ века. В результате чего был определен целый ряд особенностей, которые в значительной мере повлияли на развитие данной литературы: внедрение новых философских концепций, «стык» культурных и интеллектуальных ценностей, многоцветность, кризис образа автора, стремительное развитие постмодернистской литературы. Мы определили, что параллельно с сугубо американской развивалась американо-еврейская литература.

Ключевые слова: *американо-еврейская литература, кризис образа автора, постмодернизм, «стык» культур, постструктурализм.*

Bessarab A. V., Postolova I. V. Specificity of development of the American literature of the end of the XX-th century. In given article specificity of literary process of the American literature of second half of XX-th century has been investigated. Therefore variety of features which have appreciably affected development of the given literature has been defined: introduction of new philosophical concepts, «joint» of cultural and intellectual values, polychromy, crisis of an image of the author, prompt development of the postmodernist literature. We have defined that in parallel with originally American the American-Jewish literature developed.

Key words: *the American-Jewish literature, crisis of an image of the author, postmodernism, «joint» of cultures, poststructuralism.*

Історія літератури США після завершення Другої світової війни охоплює кілька десятиліть. У цей значний період створено чимало творів із різноманітним художнім змістом. У післявоєнні роки з'явилися нові явища й тенденції в американській літературі зокрема, угруповання поетів-бітників і школа прозаїків «чорного гумору». «У творчості ряду письменників продовжувала жити традиція натуралізму, зниженого, позбавленого глибокого філософського обґрунтування, варіант якого нещадно експлуатувався антихудожньою «масовою» белетристикою. Чільним, найбільш плідним началом в американській прозі після Другої світової війни був реалізм – правдиве, глибоко аналітичне відображення дійсності в її сутнісних проявах і внутрішніх закономірностях» [5].

Дослідженням даного питання в літературознавстві займалося багато провідних закордонних і вітчизняних вчених: Аверенцев С. С., Андрєєв Л. Г., Давидова Т. Т., Засурський Я. М., Кірєєва Н., Лотман Ю. М., Пронін В. О., Толкачев С. П., Черняк М. О., Староверова Є. В. Проте ці дослідники акцентували свою увагу на загальній характеристиці американського літературного процесу ХХ століття, і зовсім не розкрили вклад американських євреїв у американську літературу.

Мета даної статті – аналіз розвитку американської літератури другої половини ХХ століття (1940–1990рр.). Завдання, які ми ставимо перед собою:

розглянути особливості розвитку американської літератури другої половини ХХ століття;

визначити роль і місце американо-єврейської літератури в американському літературному процесі 1940–1990-х років.

Письменники-реалісти, які тяжіли до соціальної критики й прагнули досягнути актуальні проблеми сучасності, разом з тим зазнали впливу з боку різних напрямків філософії, модних естетичних течій та ідеологічних тенденцій. Історія післявоєнного роману в США – це насамперед історія боротьби реалізму з різного роду нереалістичними течіями, історія еволюції й збагачення реалістичного творчого методу. «Розвиток реалістичної літератури ускладнювався винятково сильним впливом конформізму, впливом фрейдизму, модерністськими тенденціями. Різкі перепади в економічному житті країни, гострі класові конфлікти, періодичні виникнення внутрішньополітичних криз, специфіка післявоєнних міжнародних відносин – усе це не могло не справити відбиток на духовний

внесок американської творчої інтелігенції до скарбниці світової культури, не позначитися на звучанні художніх творів» [4].

Паралельно у повоєнні роки тривав розвиток літератури американських євреїв. З кінця 1960-х рр. в американсько-єврейській літературі зростає інтерес до єврейських коренів, оскільки нове покоління американських євреїв уже не відштовхувалося від єврейства, щоб довести свій американський патріотизм. Сприяла «відкриттю свого минулого» й поява перекладів багатьох творів створених на івриті, англійською мовою, у першу чергу, переклади й монографії про єврейських письменників М. Семюела, твори І. Башевіса-Зінгера, чимало з яких були надруковані окремими виданнями спочатку англійською мовою (в авторизованому перекладі з ідиш), а також видані М. Левіним «Класичні хасидські історії» (1966) [7; 3].

В галузі критики й літературознавства післявоєнного періоду чільне місце займали А. Кейзін, Дж. Стейнер, І. Хау, Ф. Рав, Л. Триллінг і Л. Фідлер. Їх єднана увага до широкого культурного й соціального контексту літературних творів і заперечення формального методу, одна з яскравих представниць якого – Сюзан Сонтаг. Х. Блум швидко завоював популярність як дослідник англійської літератури та міфопоетики. Широким діапазоном відрізнялися роботи С. Ліпцина, особливу увагу він приділяв вивченню творчості євреїв у літературі США («Євреї в американській літературі», 1966). Велику роль в американському літературному житті відіграли такі періодичні видання, як «Партизан ревью», що випускалося Ф. Равом, «Нове американське ревью», яким керував Т. Солотароф, а також «Коментарі» Н. Подгореца, орган «нових правих» інтелектуалів, що розчарувалися в лівому русі [7].

На відміну від попереднього періоду, коли образ євреїв зазвичай поставав у вигляді екзистенціального героя-аутсайдера, що вступав у сутичку з американським суспільством, а єврейський елемент був лише етнічно-гумористичним тлом, тепер життя американського єврейства вже розглядалося зсередини, причому виявлялися навіть інтереси окремих груп. Невипадково деякі письменники зверталися до ідеологічних пошуків минулого. Так, М. Лібен опублікував повість і дев'ять оповідань у книзі під загальною назвою «Голод по справедливості» (1967), ця книга присвячена запеклій боротьбі між ліворадикальними угрупованнями довоєнного періоду. С. Епстайн та Р. Котловиц прагнуть відтворити світ євреїв Східної Європи в романі «Десять щей» (1972) [7; 3].

Одна з особливостей американсько-єврейської літератури цього періоду – увага до можливостей, які відкриваються перед євреями в США. Якщо колись асиміляція здавалась неминучою, то тепер американські євреї переконалися, що можна зберегти національну ідентичність і водночас бути «справжніми американцями», досягти успіхів на урядовій службі, у галузі культури або бізнесу. Різні життєві шляхи двох братів – у центрі романів «Життя навпаки» (1986) Ф. Рота й «Вкрадений єврей» (1981) Дж. Нугеборна. Наслідування традиційним ідеалам єврейської релігії й моральності зіставляється в обох романах із прагненням до матеріального успіху, в обох випадках «алія» виступає як реальна можливість для американського єврея, що втратив стрижень у житті. При певних відмінностях поміж цими книгами їх поєднує не тільки тема вибору шляхів двома братами, але й та обставина, що один з них (в обох романах він має ім'я Натан) пише прозу, складову частину роману [7].

Єврейська тема відіграє значну роль у спадщині С. Беллоу, а також у романі Дж. Хеллера «Бог знає» (1984). У Б. Маламуда страждання, які випали на долю єврейства, стає ключем до розуміння страждань інших людей. Автор багато пише про стосунки євреїв з іншими етнічними групами в США, особливо з афроамериканцями (роман «Квартиронаймачі», 1971), відзначаючи вороже ставлення афроамериканців до євреїв, що ще не повною мірою виявилось в той період [3; 7].

Американською літературою з кінця 1940-х до 1990-х здійснено важливе відкриття: криза – це одне з життєвих явищ, її слід визнати як факт і пережити, перш ніж удасться її подолати.

1940-й рік, коли вийшов роман Е. Хемінгуея «По кому подзвін», підбиває підсумки певного етапу історії американського суспільства. Новий роман Е. Хемінгуея з великою точністю відбиває атмосферу тогочасної дійсності 40-х років, що знайшло відгук в емоціях читачів. Після війни життя втратило свої звичні обриси, тому герої великого письменника вмирають уже не в боротьбі з фашизмом, а тому, що втомилися жити й боротися без ясно усвідомленої мети (наприклад, Т. Хадсон в романі «Острів в океані»). Творчість Е. Хемінгуея стала визначальним для нового покоління письменників – К. Маккалерс, Ю. Уетлі, Т. Капоті, Р. Морріса. «Суб'єктивність і неясність у визначенні моральної позиції – головна особливість естетичних ідеалів цієї школи. Вкрай рідко створювалися тепер широкі епічні полотна: художня самосвідомість дробилася під впливом багатьох субкультур, які «перетягували серйозну літературу убік масової». Проте, моральні шукання, паломництво до правди, до свого внутрішнього «я» завжди перебували у фокусі творчості

письменників післявоєнного періоду – Дж. Апдайк, Н. Мейлера, С. Беллоу, Дж. Д. Селінджера, У. Стайрона» [2; 9].

Батьківщиною постмодерністської літератури дослідники визнають США – саме звідси постмодернізм поширився у Європі й всьому світі. Теорія постмодернізму починає складатися в США на хвилі інтересу до інтелектуально-філософських, постфрейдистських і літературознавчих концепцій французьких постструктуралістів. Американський «грунт» виявився найбільш сприятливим для прийняття нових віянь внаслідок низки причин. Тут відчувалася потреба в осмисленні тих тенденцій у розвитку мистецтва й літератури, які заявили про себе із середини 1950-х років (поява поп-арту, що зробив центонність (цитатність) провідним художнім принципом) і все більш набирали силу, що призвело в середині 1970-х до зміни культурної парадигми загалом: модернізм поступився місцем постмодернізму.

Вихідною точкою цього процесу стала стаття відомого літературознавця Л. Фідлера «Перетинайте кордони, засипайте рви», опублікована 1969 р. Сама назва демонструвала пафос зближення й взаємодії мови модернізму з мовою «масової» літератури. Подібне зближення крайніх полюсів мало на меті подолати як елітарність модерністської літератури, так і примітивізм, шаблонність масової белетристики [6:12].

У 1970-1980-х роках вщухли політичні пристрасті у зв'язку з діяльністю руху «Влада чорним!», почав набирати силу ліричний голос письменників-жінок, які досліджували особисті стосунки у негритянському середовищі, у чорній спільноті.

Паралельно в цей період особливу увагу в літературі США привертала тема Катастрофи. Цей надзвичайний інтерес був зумовлений усвідомленням того, що покоління людей, які пережили Катастрофу, старіє й умирає, а також прагненням їхніх дітей відкрити правду про жахи геноциду, побоюванням знищення Ізраїлю, що поширилися в колах американського єврейства перед Шестиденною війною. Голосом покоління, яке пережило Катастрофу, став Є. Візель. Популярністю користувався роман Г. Вука «Вітри війни» (1972), за яким згодом був знятий багатосерійний телефільм. Бестселером стала книга Л. Юріса «Міла 18» (1960), присвячена борцям гетто Варшави (російський переклад «Бібліотека-Алія», 1989). Суперечливі відгуки викликав роман Л. Епстайна «Єврейський цар» (1979), в якому йшлося про співробітництво євреїв з нацистами. Життя єврейських партизанів висвітлює книга Керолайн Хаддад «Секрет матері» (1985) [7].

Ізраїль у цей період залишається однією з найважливіших тем американсько-єврейської літератури, однак країна у творах останніх років втрачає романтичний ореол, що засвідчує, наприклад, «Ексопусе» («Вихід») Л. Юріса. Переклад романів ізраїльських письменників сприяв тому, що в американських євреїв зникло уявлення про Ізраїль як про країну, де живуть люди, духовно здорові й цілісні. Цей новий, позбавлений ідеалізації підхід до ізраїльської теми знайшов відбиток у таких книгах, як «Крик крові» (1988) Дж. Вейсмана, «Інше життя» (1988) Ф. Рота, «Зима в Єрусалимі» (1985) Бланш д'Апульже. Б. Тоум завершив трилогію про державотворення романом «Повернення в Сіон» (1987) [3; 7].

У 1980-х рр. у літературі виник інтерес до проблем іудаїзму й єврейської релігії. Героїня роману «Арфа Давіда» Х. Потока (1984), дочка лівого журналіста й жінки, що вихована в традиціях хасидизму, захоплюється християнством, але потім повертається до ортодоксального іудаїзму. Подібна колізія визначає рух сюжету й у романі «Доброта» (1987) А. Ройф: інтелектуальна асимільована американська єврейка намагається змиритися з тим, що її дочка повертається в лоно релігії й відправляється в Єрусалим вчитися в жіночій єшиві. (Єшіва (івр. *ישיבה*, буквально «сидіння, засідання»; мн. *ешівот* івр. *ישיבות*) укр. також ешибот – єврейський вищий релігійний навчальний заклад, де вивчається Усний Закон, головним чином Талмуд. У певні епохи ешива виконувала також законодавчі й судові функції. В останні сторіччя головною діяльністю єшив є підготовка до звання рабина. Строк навчання в єшиві звичайно необмежений [13].) У романі Р. Грінфілда «Храм» (1983) герой, випускник Гарварда, знаходить зв'язок з майбутнім, лише відновивши зв'язок з минулим завдяки діду. Роман Х. Денкера «Заплатити сповна» (1991) присвячений різним релігійним аспектам. Свіжим гумором відзначений «Раббі з Луда» (1986) С. Елкіна. Згубність асиміляції й цінність духовної спадщини – основні мотиви сімейної саги «Маркова» (1986) Джун Флаум-Зінгер, що охоплює близько півстоліття, в сюжетну канву якої введені епізоди життя єврейського містечка, участь євреїв у російському революційному русі, еміграція в Америку, історія «американського успіху», ставлення американських євреїв до сіонізму та ін. [7].

Багато єврейських письменників у художніх творах переглядали традиційні уявлення свого народу про християнство. Головні персонажі романів Т. Моррісон «Пісня Соломона» (1977), Дж. Болдуїна «Прямо над головою» (1979), Е. Чайлддресс «Коротка прогулянка» (1979), П. Маршалл

«Похвальна пісня вікну» (1983), як і книги Т. К. Бамбара, Г. Найлор і Е. А. Шоклі, де духовний пошук власної особистості, що нерідко веде від церкви. Незважаючи на домінування жіночої афроамериканської літератури, у 1970–1980-і роки багато письменників-чоловіків написали прекрасні твори. У числі цих авторів – романісти Д. Бредлі, Д. А. Уільямс, І. Рід, Д. С. Уайдмен, поети М. С. Харпер і Д. Райт, драматурги Ч. Гордон і Ч. Г. Фуллер [1; 2].

Великий вплив на американську літературу 1970-х років справила філософія екзистенціалізму. Проблема відчуження людини покладена в основу ідеології й естетики покоління так званих «бітників». В 1950-х роках у Сан-Франциско утворилася група молодих інтелігентів, які називали себе «розбитим поколінням» – бітниками. Бітники напрочуд емоційно сприйняли такі явища, як післявоєнна депресія, «холодна війна», загроза атомної катастрофи. Вони фіксували стан відчуженості особистості від сучасного суспільства, що виливалося у формах протесту. Представники цього молодіжного руху стверджували, що їхні сучасники-американці живуть на руїнах цивілізації. Бунт проти істеблішменту став для них своєрідною формою міжособистісного спілкування, що споріднювало їх ідеологію з екзистенціалізмом А. Камю й Ж. П. Сартра.

Знаковою постаттю серед письменників-бітників став Д. Керуак (1922–1969). Його творче кредо знайшло втілення безпосередньо в художніх текстах. Манифестом письменників-бітників став його роман «Городок і місто» (1950). Останній роман «Саторі в Парижі» був написаний в 1966 році.

Д. Керуак орієнтувався на суб'єктивну епопею М. Пруста «У пошуках втраченого часу». Як і М. Пруст, Д. Керуак об'єднав свої романи «На дорозі», «Підземні», «Бурлаки Дхарми», «Доктор Сакс», «Меггі Кесседі», «Тристеца», «Розчаровані ангели», «Бачення Коді» й інші книги, в тому числі «Біг Сур», у прозовий цикл під загальною назвою «Легенда Дюлуоза». Винайдений письменником «спонтанний» метод, що дозволяє відтворювати плин думок, сприяє, на думку автора, досягненню максимальної психологічної правдивості, скороченню дистанції між життям і мистецтвом. «Спонтанний» метод зближує індивідуальні стилі Д. Керуака із М. Прустом [2].

У більшості добутків Керуака герой з'являється у вигляді бурлаки, що втікає від суспільства, що порушує закони цього соціуму. Подорож бітників Керуака – це своєрідний «лицарський пошук» по-американськи, «паломництво до Святого Граалю», по суті – подорож до глибин власного «я». Для Керуака самотність – головне почуття, що веде людину від реального світу. Саме із глибин своєї самотності й слід оцінювати навколишній світ. У романах Керуака майже нічого не відбувається, хоча герої перебувають у постійному русі.

В 1979 р. вийшов посмертний збірник нарисів Уайлдера «Американські характеристики й інші есе». У них письменник прагне знайти джерела роз'єднаності й індивідуалізму як національних якостей американців. Книга не позбавлена й претензій на постановку й вирішення глибинних філософських проблем, головні з яких упираються в аналітичне вивчення екзистенціального світосприймання співвітчизників письменника.

Уайлдер створює в романі збірний тип особистості ХХ ст., який втілюється у образі доктора Гіллза. Із цим героєм зв'язаний зміст заголовка роману. Теорія, проголошена Гіллзом, розділяє історію людства на дві частини: «до» і «після». «До» – це сім днів утвору землі й людства, передісторія становлення. Авторіві вдається додати оповіданню цікавість, оскільки в основі сюжету – детективна історія: убивство, арешт, утеча.

Форма роману примітна тим, що в ході оповідання письменник розширює тимчасові й просторові рамки, охоплюючи події декількох десятиліть і включаючи в дію різні країни світу – від США до Чилі.

Як дійсний американець самотній головний герой останнього роману Уайлдера «Теофіл Норт». При створенні образу Норта письменник використовував ряд автобіографічних обставин. Роман помітний тим, що в ньому відтворений тип так званого «інтелектуального пікаро». При цьому автор все-таки піддається спокусі ідеалізації героя, підкреслюючи його винятковість, на якій засновані його воля й прагнення, як і в героїв Керуака, постійно перебувати в русі. Норт одночасно виступає в ролі утішника, визволителя, цілителя духовних недуг, вихователя, наставника, друга.

Найбільш прикметний твір в американській літературі початку 1980-х рр. – роман Уолтера Ебіша «Наскільки це по-німецькому» (1981), який за багатьма ознаками можна кваліфікувати як постмодерністський [12:152].

Досить показовою була еволюція іншої важливої постмодерністської лінії — «абсурдизму» або «мегапрози», яка відіграла значну роль у літературі США початку 1960-х р. Пов'язана з політичними й історичними процесами, ця тенденція 1970-х років, відповідно до духу нового часу («Я-Десятиліття»), стала всекамерною. Автори вже воліли оперувати «моделями» суспільства, такими, як сім'я, компанія друзів, любовний трикутник або навіть одна пара, одна особистість, один епізод з

життя людини (Р. Кувер та ін.). У своєму розвитку «мегапроза» трансформувалася в «мінімалізм». Однак зменшені «моделі» суспільства так само очевидно виявляли дезінтеграцію, безглуздість і дріб'язкову рутинність людського існування, як виявляли абсурд історії твори «мегапрозаїків» [10].

Ця постмодерністська лінія в останній чверті ХХ сторіччя зіткнулася з так званим «дріб'язковим реалізмом» – творами Р. Карвера (збірники «Так про що ми міркуємо, міркуючи про любов», 1974; «Собор», 1983), романами Д. Філліпс («Механічні сни», 1984) й інших авторів. Крім того, два варіанта цієї лінії постмодернізму – і пізній, «мінімалістський», і ранній, «мегалітературний» – асимілюються з «плюралістичним реалізмом» кінця 1980-1990-х років [1; 2; 10].

В останні десятиліття сторіччя, з відходом із життя (або із творчості) більшості письменників-реалістів старшого тепер покоління, зі зверненням до постмодерністського експерименту ряду реалістів середнього покоління (Дж. Апдайк, Дж. К. Оутс і інші), під впливом суспільних подій 1960-1970-х років – з одного боку, і потужної внутрішньолітературної «атаки» постмодернізму – з іншого, реалізм США «розколовся» на безліч течій. Дослідники виділяють «критичний» реалізм, що перебуває під помітним впливом «мегапрози»; «брудний» (або «дріб'язковий») реалізм, що виник під впливом «мінімалізму»; а також «фото-», або «гіперреалізм»; «іронічний» реалізм; «експериментальний»; «фантастичний»; «магічний» реалізм, що сформувався під впливом латиноамериканської літератури, традицій корінного населення США й афроамериканців.

Очевидна відносність методологічного розмежування поміж «плюралістичним реалізмом» і постмодернізмом; кордони тут настільки розмиті, що деякі дослідники вважають за доцільне не окреслювати їх зовсім і оперують термінами «пост-постмодернізм» або «постіндустріальна література».

Найбільш прикметною рисою постіндустріальної літератури виявляється розвиток важливої традиції американської словесності ХІХ–ХХ століть – традиції Купера – Твена – Фіцджеральда – Хемінгуей – Селінджера, які зображували відхід (або навіть втечу) героя від неприйнятних для нього соціальних умов або обставин його долі й пошук ним особистої волі, яка сприймалася як щастя. Літературні персонажі кінця ХХ сторіччя також перебувають у стані своєрідної «втечі», і це «втеча» або «відхід» від усіх форм відповідальності в житті. Щастя такий стан не приносить, але герої до нього й не прагнуть, заперечуючи його можливість взагалі [9; 10].

Персонажі-протагоністи, колом читання яких є Е. Бітті, Р. Карвера, Дж. Дідіона, Дж. Е. Філліпса та інших сучасних авторів, передусім вбачають в них вираження будь-яких почуттів або спогадів про почуття, навіть бажання що-небудь відчувати – зжиті або зживаються як занадто травматичні. Критики вважають, що це ціна, яку заплатило мистецтво за жахливий досвід вражаючого геноциду, Хіросіми й усієї тієї напруги, у якій людство живе з початку атомно-нейтронної ери. Почуття й сама воля до життя були настільки загострені й перевантажені, що не витримали й вилилися в нечутливість і безвільність. Апатія, нездатність до опору, навіть коли людині стає страшно за власне життя, була визначена американськими соціологами, як головна властивість суспільної психології кінця ХХ сторіччя, повною мірою відбилися в літературі постіндустріальної епохи.

Разом з тим у цей час простежується розмивання всіляких культурних і внутрішньолітературних меж, до кінця 1980-х остаточно стерлися й кордони поміж художньою прозою й публіцистикою, що призвело до розквіту літератури факту в 1960-х й подальшого її розвитку в наступному десятилітті («Пісня ката» (1979) Н. Мейлера). Дане явище, позначене як «новий реалізм», хоча й базувалося на давній традиції, дійсно виявилось новим. Воно знаменувало собою певний поворот – від витонченої літературної гри постмодернізму, від абсолютної апатії й відчуженості «постіндустріальної» прози до життя, факту. Незважаючи на безперечну спадковість, відмінність «нового реалізму» від літератури факту 1960-х очевидна. Вона полягає, по-перше, у значно більшій свободі творчої уяви творців і, по-друге, у переміщенні в центр авторської уваги вже не соціально-політичних подій, а обставин повсякденного життя, за якими приховані типові колізії, характери, людські долі [1; 2; 10].

Подібні твори можуть описувати, наприклад, ділові будні великого міста й приватне життя одного з мешканців («Розмаїття амбіцій» (1987) Т. Вульфа; «Яскраві вогні, велике місто» (1989) Дж. Макінерні), даючи, за словами Т. Вульфа, «соковитий зріз дійсності». Знаковою є доля успішного молодого бізнесмена з Уолл-Стріт, «володаря Всесвіту» Шермана Маккоя («Багаття амбіцій»), принесеного в жертву «політкоректності» й суспільній думці. Принижений і начебто розчавлений, герой, утім, не схиляється, а веде завзяту боротьбу за свою людську гідність і свою сім'ю.

У творах знаходять відображення факти біографії автора або знайомих. Так, зокрема, у романі У. Стайрона «Зрима тьма: Спогад про божевілля» (1992), розповідається про пережиту й переможену самим письменником клінічну депресію, а в романі Ф. Рота «Спадок: Невигадана історія» (1990), йдеться про мужню боротьбу зі смертельною хворобою (пухлиною головного мозку) старого батька

автора. У «новому реалізмі» утверджується думка, що інертність і безвольність можна здолати, а людина залишається людиною в будь-яку епоху.

«Новий реалізм» виявляється найбільш плідною тенденцією «білої» американської словесності 1990 – початку 2000-х років і дедалі завойовує більше прихильників серед письменників різних поколінь. Загалом сучасна література США є різноманітною, різногосою, відкритою власним традиціям і традиціям світової культури, вона постійно оновлюється і постає воістину великою літературою [9].

Криза літератури й літературоцентричних орієнтацій у суспільстві супроводжувалися в 1990-х роках кризою образу автора. Системне дослідження феномена масової літератури вимагає звертання до категорії автора. Поняття «автор» у масовій літературі змінює свою «онтологічну» природу, багато в чому це пов'язане з виникненням в «перехідні епохи» багатоукладності в літературі й розширенням кола читачів. Ю. М. Лотман справедливо визначав специфіку читацького замовлення в подібні «перехідні епохи»: «Читач прагнув би, щоб його автор був генієм, але при цьому він же хотів би, щоб твори цього автора були зрозумілими» [8:213].

Масовий читач вимагає «свої» літератури; його установки й стратегії можуть відповідати закономірностям розвитку того або іншого літературного процесу, а можуть йому суперечити. «Спрощення» літературних очікувань читача, відзначене Ю. М. Лотманом, можливо, зв'язане й з характерним для культури кінця ХХ століття «стиском», скороченням культурних мас із метою пристосувати їх до малого масштабу людського життя. До слів Ю. Тинянова про те, що коли «літературі важко, починати говорити про читача» [11], можна додати, що починають говорити й про «нового письменника».

Однієї з особливостей масової літератури є нівелювання авторської точки зору, а нерідко й анонімність творів. «У соціального більше немає імені. Уперед виступає анонімність», – так Ж. Бодрийар описував процеси, що відбувалися в культурі ХХ століття [2].

Наприкінці ХХ століття активізується процес дослідження єврейської літератури. В 1980-1990-х рр. виходить цілий ряд книг літературно-критичного й мистецтвознавчого гатунку, присвячених творчості євреїв не тільки в США, але й в інших країнах світу. А. Бергер досліджує тему Катастрофи у творчості єврейських письменників США («Криза Завіту», 1985). Подібній тематиці присвячена книга Р. Брема «Міркування про інтерпретацію Катастрофи в мистецтві й літературі» (1990). Я. Блум і В. Річ випускають монографію «Образ єврея в радянській літературі. Постсталінський період» (1985), Ф. Боулмен вивчає внесок вихідців з Німеччини в музичну культуру Ізраїлю («Країна, де течуть два потоки», 1989). Огляд понад 800 фільмів з єврейськими персонажами й тематикою подає Патриція Еренс у книзі «Єврей в американському кіно» (1985). Ч. Лібман і С. Коен зіставляють концепції іудаїзму, що склалися у ізраїльтян і у американських євреїв («Два світи – ізраїльський і американський досвід», 1990). С. Ліпцин у книзі «Біблійні теми у всесвітній літературі» (1984) підкреслює провідну роль біблійних мотивів для розвитку творчої уяви письменників. Е. Вернер написав велику монографію, присвячену зв'язкам між літургією й музикою в синагозі й церкві (1985). Творчість єврейських художників розглядається в книзі Х. Розенберга «Мистецтво й інші серйозні матерії» (1985) [3; 7; 10].

Отже, проаналізувавши розвиток американської літератури другої половини ХХ століття, ми дійшли висновків, література повоєнних років перетерпіла ряд значних змін та трансформацій, що були пов'язані з цілим рядом факторів: впровадження нових філософських концепцій, «стик» культурних і інтелектуальних цінностей, багатокольоровість, криза образу автора, стрімкий розвиток постмодерністської літератури, що виникла та розвивалася на основі французького постструктуралізму та підвищеного інтересу до різноманітних інтелектуально-філософських концепцій того часу. Цей період позначений цілою низкою літературно-критичних і мистецтвознавчих праць, присвячених творчості американських євреїв у США та в інших країнах світу.

Паралельно із суто американською розвивалася американо-єврейська література, в якій знайшли відбиток теми історичного минулого й сучасного суспільного процесу. У 1970-1990-х роках увагу американо-єврейських письменників привернули проблеми іудаїзму та єврейської релігії.

Ми довели, що в сучасній літературі існують тверді жанрово-тематичні канони, що являють собою формально-змістові шаблони прозаїчних творів, які побудовані на сюжетній схемі й мають спільну тематику. Ми виділи основні властивості масової літератури в сучасному літературному процесі. Свідченням росту інтересу до популярних жанрів масової літератури є поява великої кількості навчальної і методологічної літератури, що присвячена даній тематиці.

Література

1. Аверинцев С. С. Категории поэтики в смене литературных эпоху / Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания / С. С. Аверинцев, М. Л. Андреев, М. Л. Распоров, П. А. Гринцер ; [под ред. С. С. Аверинцева]. — М., 1994. — С. 18.
2. Американская литература: элитарная и массовая [Электронный ресурс]. — Режим доступа до статті: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook026/01/index.html?part-003.htm#i364>
3. Андреев Л. Г. Зарубежная литература второго тысячелетия 1000—2000 / [Л. Г. Андреев, Г. К. Косиков] / под ред. Л. Г. Андреева. — М. : Высшая школа, 2001. — 335 с.
4. Засурский Я. Н. Американская литература XX века / Я. Н. Засурская. — М. : Изд-во МГУ, 1984. — 503 с.
5. Капоте Т. Голоса травы: Повесть / Т. Капоте. — СПб. : Азбука-классика, 2005. — 149 с.
6. Киреева Н. Постмодернизм в заруб. лит-ре / Н. Киреева. — М. : Флинта : Наука, 2004. — 216 с.
7. Ландау Я. Литература Соединенных Штатов Америки [Электронный ресурс]. — Режим доступа до статті: <http://www.eleven.co.il/article/13882>.
8. Лотман Ю. М. Культура и взрыв / Ю. М. Лотман. — М., 1992. — 448 с.
9. Пронин В. А., Толкачев С. П. Современный литературный процесс за рубежом [Электронный ресурс]. — Режим доступа к статье: <http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook026/01/topics.htm>.
10. Староверова Е. В. Американская литература [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.liscey.net/lit/american>.
11. Теория литературы : учеб. пособие / Т. Т. Давыдова, В. А. Пронин. — М. : Логос, 2003. — Из содерж. : Гл. VI. Художественное время и художественное пространство в литературном произведении. — С. 166 — 171 [Электронный ресурс]. — URL: <http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook048/01/index.html?part-007.htm>.
12. Черняк М. А. Феномен массовой литературы XX века / М. А. Черняк. — СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2005, — С. 152—178.
13. Єшива [Электронный ресурс]. — Режим доступа до статті: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Єшива>.